

„Ujedinjeni u prevenciji nasilja u sportu“

Dušica Jovanović, dipl. sociolog

Niš, februar 2018.

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

*Stavovi izrečeni u istraživanju pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno
zvaničan stav Misije OEBS u Srbiji.*

Sadržaj

<i>Rezime</i>	3
<i>Uvod</i>	5
<i>Dekskriptivna analiza rezultata upitnika</i>	5
<i>Zaključak</i>	16
<i>Predlog mera</i>	17
<i>Literatura</i>	18

Rezime

Posmatrano sa sociološkog aspekta nasilje se mora shvatiti veoma široko, kao sve ono što prinudno sputava i ograničava realizaciju i razvoj pozitivnih ljudskih mogućnosti. Tako definisano nasilje obuhvata sve one akte i aktivnosti, koji se mogu označiti kao upotreba ili pretnja upotrebom sile od strane subjekta (nasilnika) u odnosu na objekt (žrtvu), bez obzira na to o kojoj se vrsti sile radilo, s ciljem da se žrtvi, posredno ili neposredno, nanese bol ili kod nje izazovu strah i patnja kako bi se njeno ponašanje stavilo pod kontrolu izvršioca, nasilnika.¹

Da bi se tendencija porasta svih oblika nasilja zaustavila, a ovaj fenomen suzbio, potrebno je agitovati na čitavo društvo, uključujući sve sisteme... počev od države do porodice.

„Na pojavu nasilja utiču sve promene koje se događaju u političkim, socijalnim, naučnim i obrazovnim strukturama u društvu i u skladu sa tim nasilje je odraz celokupne situacije u jednom društvu“.²

„Koncept ljudske bezbednosti Ujedinjenih nacija posmatra stanje u sedam različitih oblasti, ekonomska, bezbednost hrane, zdravstvena bezbednost, bezbednost životne sredine, lična bezbednost, politička i bezbednost u zajednici, koja podrazumeva aktivan zajednički rad različitih aktera na lokalnom nivou, radi suzbijanja nasilja, nereda, kriminalnih aktivnosti i povećanja kvaliteta ljudskog života“.³

Sportska publika danas je sve masovnija, a u okviru nje se formiraju neformalne grupe, koje se više od drugih interesuju, organizuju i pripremaju za pružanje podrške svom klubu putem navijanja. Na osnovu istraživanja realizovanog u Srbiji najmanje 10% maloletnih navijača čine mlađi maloletnici⁴. Neki navijači reputaciju stiču već od malih nogu, od tinejdžerskih dana, i vremenom zauzimaju svoje mesto na tribini. Rekrutacija za člana „navijačke grupe“ kreće rano, još dok osoba nije u domenu krivičnog zakona.

¹ Mimica, Aljoša, Bogdanović, Marija, *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd 2007, str. 346.

² Popadić, Dragan, Plut, Dijana, *Projekat „Moja škola – škola bez nasilja“*, Beograd 2007.

³ „Mapa puta do veće bezbednosti u lokalnoj zajednici“, *Stalna konferencija gradova i opština i Beogradski centar za bezbednosnu politiku*, 2016.

⁴ Simeunović-Patić, Biljana, *Istraživanje kriminaliteta maloletnika na teritoriji grada Beograda u periodu 1998–2006*.

Priče sa stadiona su u stvari priče koje prikazuju stanje oko njega. Sve što se dešava izvan stadiona nepogrešivo se reflektuje na tribinama. U Srbiji, a samim tim i u Nišu, prisutno je nasilje na sportskim manifestacijama, s tim što je izuzetno važno da se naglasi da je nasilje evidentno prisutno kada se igraju tzv. utakmice visokog rizika, odnosno kad su nam u „gostima“ veliki klubovi, poput *Crvene zvezde* i *Partizana*, tada u Niš stižu njihovi navijači, najčešće predvođeni svojim vođama.

Na sportskim susretima, kada se odigravaju ovi mečevi, sve je manje onih koji uživaju u sportu, a sportska manifestacija je sve više mesto i prilika za okupljanje onih navijača kojima navijanje praktično služi za ispoljavanje agresije prema suprotnim navijačkim grupama, policiji, obezbeđenju, imovini građana, igračima i objektima.

U ovom obliku društveno neprihvatljivog ponašanja (na ivici kriminala), koje se tretira kao jedan od najtežih društvenih problema, posebno mesto zauzimaju maloletnici.⁵

U cilju sprovođenja istraživanja o pojedinim važnim odlikama populacije navijača u našem okruženju, formiran je upitnik za potrebe navedenog istraživanja, kojim su prikupljeni, a potom analizirani podaci, iz sfere socio-ekonomskih i demografskih osobina. Deo upitnika pokrio je tematiku važnu i za neka od najučestalijih ponašanja navijača na sportskim manifestacijama i oko njih koje ti navijači posećuju.

Preporuka je da se ovo istraživanje uzme u obzir kao inicijalno kada je reč o osobinama i drugim važnim faktorima koji mogu određivati ponašanje navijača, te da se u predstojećim istraživanjima u ovoj oblasti uzmu u razmatranje i što širi spektar osobina ličnosti i kako bi se pravim metodološkim pristupom izvršila autokorekcija i korekcija stečenih oblika ponašanja.

⁵ Simeunović-Patić, Biljana, *Istraživanje kriminaliteta maloletnika na teritoriji grada Beograda u periodu 1998–2006*.

Uvod

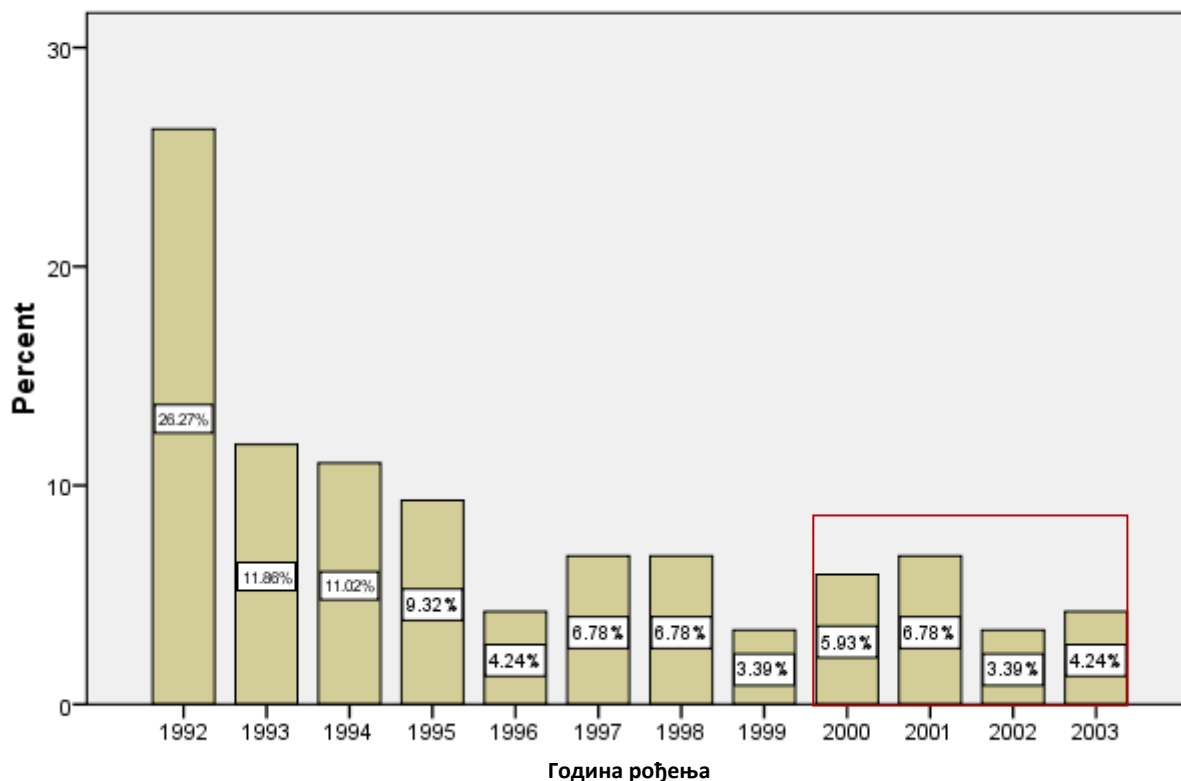
Kada je reč o uzorku istraživanja, činilo ga je 118 uglavnom pripadnika navijačkih grupa „Meraklije“, navijača *Radničkog* iz Niša. Anketiranje je vršeno metodom online pristupa upitniku koji je bio potpuno anoniman. Kontakt sa grupom ispitanika uradio je predstavnik navijačke grupe i PR *Radničkog* putem zatvorenih grupa društvene mreže Facebook. Ovaj način anketiranja bio je jedino moguć, jer navijači nisu prihvatili opciju direktnog testiranja.

Online testiranje ima pozitivnu stranu relaksirajuće atmosfere rada (u kućnim uslovima), ali sa druge strane ne garantuje autentičnost identiteta ispitanika (moguće je da upitnik popunjavaju druga lica).

Deskriptivna analiza

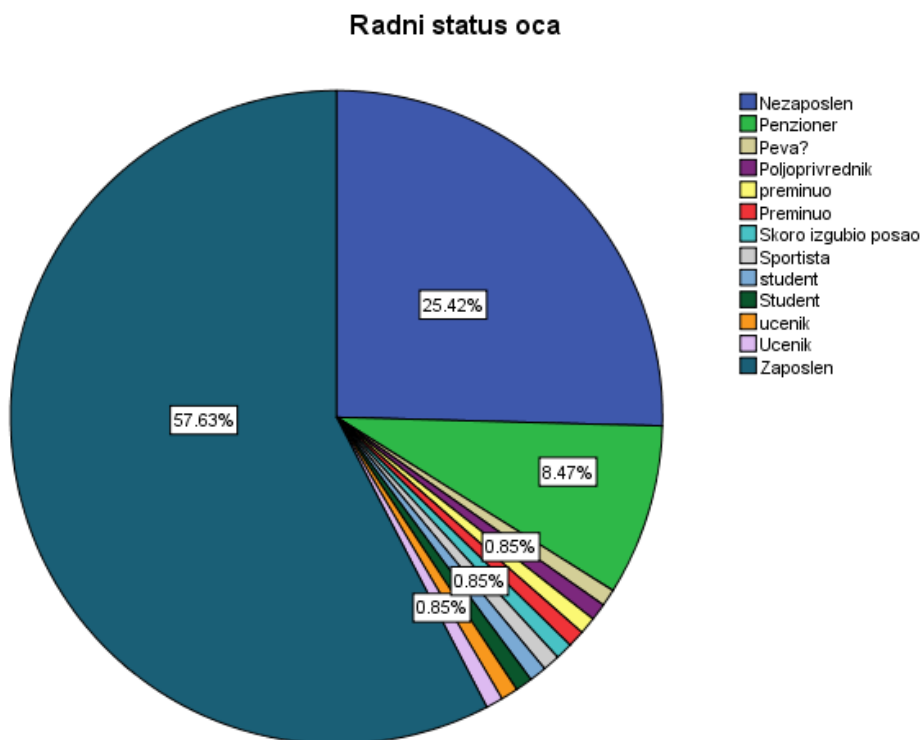
- 1 U odnosu na pol ispitanika, većinu čine muškarci, 91.5%, a procentualno je zastupljen znatno manji deo žena, svega 8.5%.
 - 1.1 Indikativno je to što je 20.34% ispitanika, u realizovanom istraživanju u Nišu, mlađe od 18 godina, što ukazuje da se u navijačke grupe mladi uključuju vrlo rano, praktično kao deca, ili mlađi maloletnici, a da samim uključivanjem bivaju izloženi različitim negativnim uticajima pojedinih starijih „navijača“, koji su skloni činjenju ekscesa na sportskim manifestacijama. Tako najčešće maloletnici usvajaju nasilje kao način komunikacije, ukoliko su u okruženju ekstremnih navijača, odnosno huligana.

Godina rođenja

- 2 Većina ispitanika poreklom je iz gradskih naselja (83%), dok su procenti onih iz prigradskih i seoskih naselja znatno manji (8.5%).
- 3 Imajući u vidu da različite socio-demografske varijable mogu biti značajne, ispitano je i kakav je radni status roditelja navijača. Struktura uzorka u pogledu navedenih varijabli prikazana je grafički.
 - 3.1 Više od polovine očeva ispitanika je zaposleno, njih 57.6%, dok je nezaposleno nešto više od četvrtine, njih 25.4%.

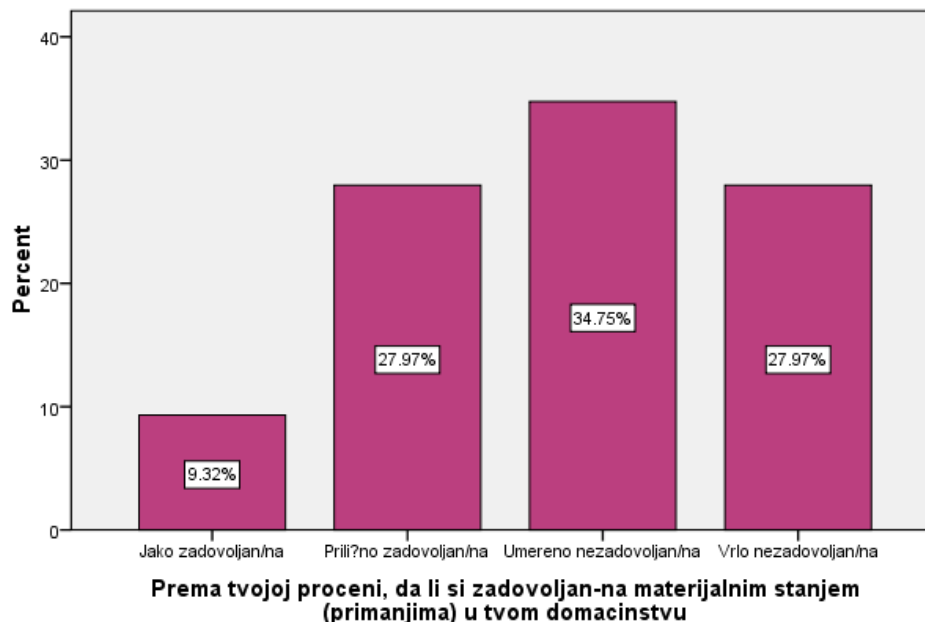
3.2 Kada se razmatra radni status majki ispitanih navijača, prilike su slične kao u pogledu radnog statusa očeva. S tim što je nešto viši procenat zaposlenih majki (63.6%), pa samim tim niža stopa nezaposlenosti (22.9% + 4.24% koje su nedavno izgubile posao).

- 4 Razmotreno je i kakva je struktura uzorka u pogledu emotivnih veza, te je nađeno da je 56.8% u vezi, dok 43.2% nije ostvarilo emotivnu vezu.
- 5 Svakako potencijalno značajan faktor koji može delovati na mlade ljude i usmeravati ih u određenom pravcu jeste i ekonomska situacija porodice. Provereno je kakav je realni status, ali i kakvo je subjektivno viđenje ispitanika u tom pogledu.
 - 5.1 Više od dve trećine ispitanika živi u porodicama čija ukupna primanja ne prelaze 75.000 din.
 - 5.2 Zapravo 27.1% ispitanika živi u porodicama sa primanjima od 30.000 do 45.000 dinara.
 - 5.3 Od ukupnog broja ispitanika 17% njihovih porodica imaju ukupna primanja niža od 30.000 dinara, što ni u kom slučaju nije dovoljno za funkcionisanje porodice.

- 5.4 Shodno nalazima u vezi sa objektivnim materijalnim primanjima porodica, pokazalo se da je većina ispitanika ili umereno nezadovoljna (34.75%) ili vrlo nezadovoljna (28%) materijalnim stanjem domaćinstva u kojem živi. Nešto više od četvrtine ispitanih umereno je zadovoljno materijalnim stanjem (28%), a tek 9.3% je vrlo zadovoljno.
- 5.5 Kao što bi se moglo očekivati, većina ispitanika je ili sa roditeljima ili sa nekim od rođaka učestalo posećivala sportske manifestacije tokom detinjstva (85.6%), a to se objašnjava time da društvena kriza, koja je danas evidentna na našim prostorima, nije bila u ovoj meri prisutna.
- 5.6 Što je društvena kriza izraženija, nasilje uopšte (u porodici, vršnjačko...), pa tako i u sportu, sve je prisutnije. Visok procenat nezaposlenih, siromaštvo, sve razvijenija socijalna patologija, odnosno socijalne bolesti dovode do besperspektivnosti kod mladih, gubitka društvenih vrednosti i neretko gubljenja životnog smisla.
- 5.7 Shodno nalazima u vezi sa objektivnim materijalnim primanjima porodica, pokazalo se da je većina ispitanika ili umereno nezadovoljna (34.75%) ili vrlo nezadovoljna (28%) materijalnim stanjem domaćinstva u kojem živi.
- 5.8 Nešto više od četvrtine ispitanih umereno je zadovoljno materijalnim stanjem (28%), a tek 9.3% vrlo zadovoljno.

Prema tvojoj proceni, da li si zadovoljan-na materijalnim stanjem (primanjima) u tvom domacinstvu

5.9 Nešto više od trećine ispitanih navijača ocenjuje da samo ponekad ima dovoljno novca za svoje želje (36.4%), a četvrtina ispitanika uglavnom ili nikada nema novca za kupovinu onoga što žele. Ipak, valja napomenuti da nešto manje od trećine ispitanika procenjuje da uglavnom ima dovoljno novca za sopstvene želje (32.2%), a samo 5.1% uvek može da ulaže novac u svoje želje.

6. Gotovo dve trećine ispitanih navijača pristupilo je navijačkoj grupi pre svoje 16. godine, a 16.1% ispitanika pre svoje 18. godine, što ukupno čini preko 80% onih koji su pre punoletstva pristupili navijačkoj grupi. Naravno, manji procenti ispitanika pristupali su čak i ranije u navijačke grupe, sa samo osam, jedanaest ili trinaest godina.

Kada se razmatraju razlozi zbog kojih bi navijači istupili iz navijačkih grupa, slika je vrlo „šarenolika“, ipak, mogu se izdvojiti najučestaliji odgovori (tj. razlozi).

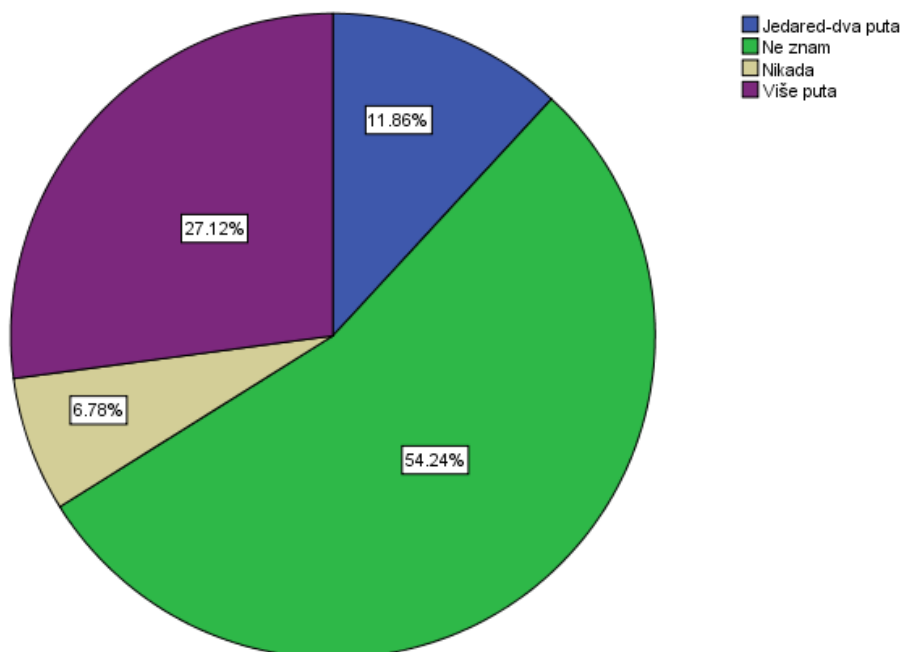
7. Ukupno 39% smatra da bi napustilo aktivno učešće u grupi ako bi se bavilo sportom, ili pak ako bi imalo mogućnosti i prilike da zaradi nešto novca. Recimo, 8% ispitanih navijača smatra da bi odustalo od navijanja ako bi bilo u emotivnoj vezi, a 9.5% ako bi mogli da organizovano provode slobodno vreme. Svega 6% ispitanika ni u kojem slučaju ne bi napustilo aktivno učešće u navijačkoj grupi.

8. Ispitano je i u kojoj su meri navijači ispoljavali društveno nepoželjna ili nedozvoljena ponašanja. Pokazalo se da više od polovine nije učestvovalo u tučama, ali zato 36.4% jeste učestvovalo retko, dok 9.3% navodi da često učestvuje u tučama. Zapravo, većina ispitanih navijača nije imala situaciju da učestvuje u zakazanoj tuči sa drugom grupom navijača, mada je 18.64% učestvovalo u zakazanim tučama i sukobima sa drugim pripadnicima navijačkih grupacija.

8.1 Najčešći načini ispoljavanja nasilja na sportskim manifestacijama su psovanje, vređanje, tuče, upotreba i bacanje predmeta, lomljenje stolica i drugog inventara, utrčavanje u teren, zlostavljanje i napadi na učesnike utakmice (igrače, službena lica i protivničke navijače), što u našoj sredini, u odnosu na dobijene rezultate istraživanja, nije izražena pojava.

Većina ispitanika ističe da ne zna da li su organizovane tuče navijača, ali zato 40% navijača navodi da je jednom ili više puta bilo ciljano organizovanih sukoba navijača.

Da li ti je poznato koliko puta je došlo do organizovanih tuca

8.2 Gotovo trećina ispitanika (33.3%) navodi da kada dođe do sukoba navijača, oni se ispoljavaju nekim vidom tuče, odnosno fizičkih sukoba. Ispitanici, njih 7.6%, navode da se koriste ili bacaju predmeti koji mogu povrediti druge učesnike.

8.3 Ipak, gotovo polovina ispitanika (45%) navodi da se sukobi ipak zadržavaju na verbalnoj osnovi, kroz vređanja, psovanja protivnika ili sudija i slične verbalne ispade.

9 Ako se razmatraju odgovori ispitanika na pitanje kada su se najteže osećali kao pripadnik navijačke grupe, ističu se sledeći:

9.1 kada su mi nanete telesne povrede (10.2%);

9.2 kada nam je zapaljena zastava kluba (27.1%);

9.3 kada su mi oduzeta navijačka obeležja – kapa, šalovi i slično... (19.5%).

Navijači se najteže osećaju kada su im uništena navijačka obeležja, a posebno teško doživljavaju kada im je zapaljena zastava kluba, čak ni telesne povrede ne predstavljaju njima toliku „duševnu bol“, kao oduzimanje ili paljenje zastave kluba.

9.4 Gotovo 41% ispitanih navijača učestvovalo je u tzv. bakljadama,

9.5 12% u vatrometima.

9.6 Okvirno 20% navijača koristilo je i bacalo topovske udare, što u odnosu na druge sredine ne predstavlja izuzetno visok procenat incidenata na utakmicama.

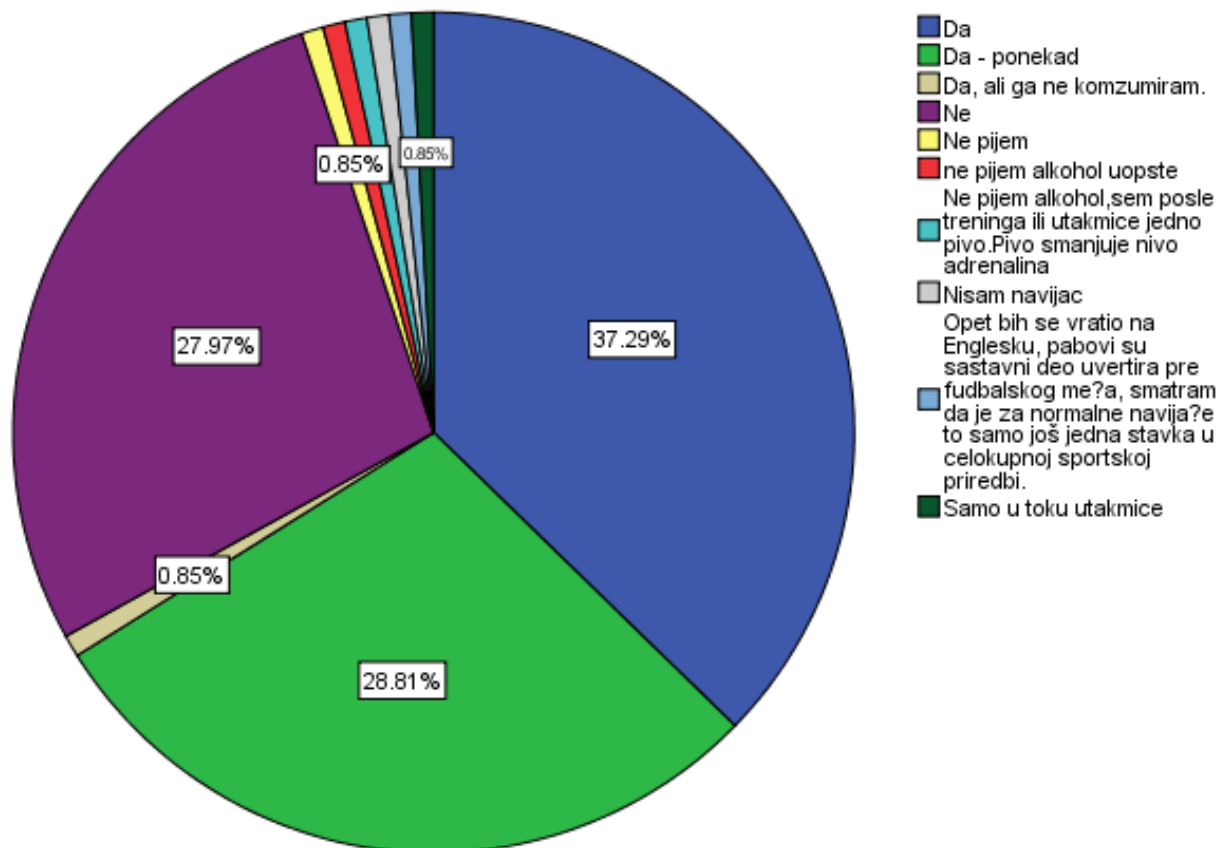
10 Što se tiče zloupotrebe alkohola tokom sportskih manifestacija,

10.1 okvirno dve trećine (66.1%) navijača konzumira alkohol tokom ili pre i posle događaja.

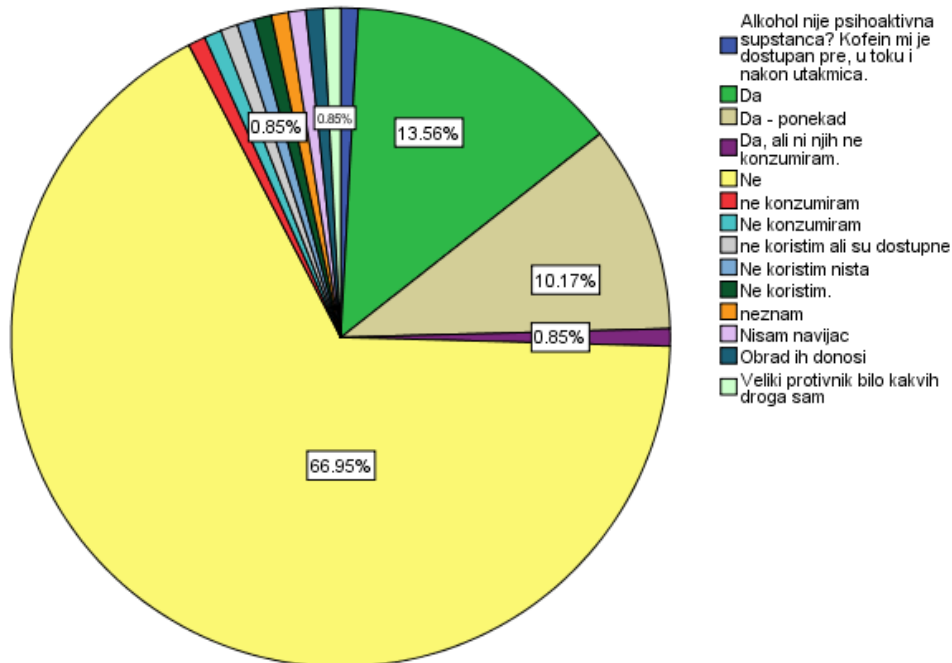
10.2 U odnosu na njih, 28% ne koristi alkohol u te svrhe. Vršenje krivičnog dela u stanju alkoholisanosti bilo je posebno karakteristično za učinioce nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi.

10.3 Visok je procenat onih koji konzumiraju alkohol, u odnosu na navijače koji ne konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance pre, u toku i nakon sportske manifestacije. Na osnovu dobijenih rezultata, četvrtina navijača ističe da su im dostupne psihoaktivne supstance ponekad ili učestalo na sportskim manifestacijama.

Da li ti je alkohol dostupan pre i u toku sportskih manifestacija

Da li su ti dostupne psihoaktivne supstance pre i u toku sporstkih manifestacija

11 Nesumnjivo važan aspekt ponašanja pripadnika navijača može biti i to prema kome se agresivnost obično ispoljava.

11.1 Pokazalo se da 5.9% ispitanih navijača agresivnost ispoljava prema policiji,

11.2 obezbeđenju sportskih manifestacija,

11.3 dok 3.2% to čini prema sudijama na utakmicama.

11.4 Najčešće je agresivnost usmerena prema pripadnicima drugih navijačkih grupa, što potvrđuje čak 72.6% ispitanika.

12 S obzirom da su pirotehnička sredstva, nažalost, nezaobilazni aspekt sportskih događanja, ispitano je na koje se načine ona dostavljaju na terene.

12.1 U 5% slučajeva sredstva se unose u kragnama jakni,

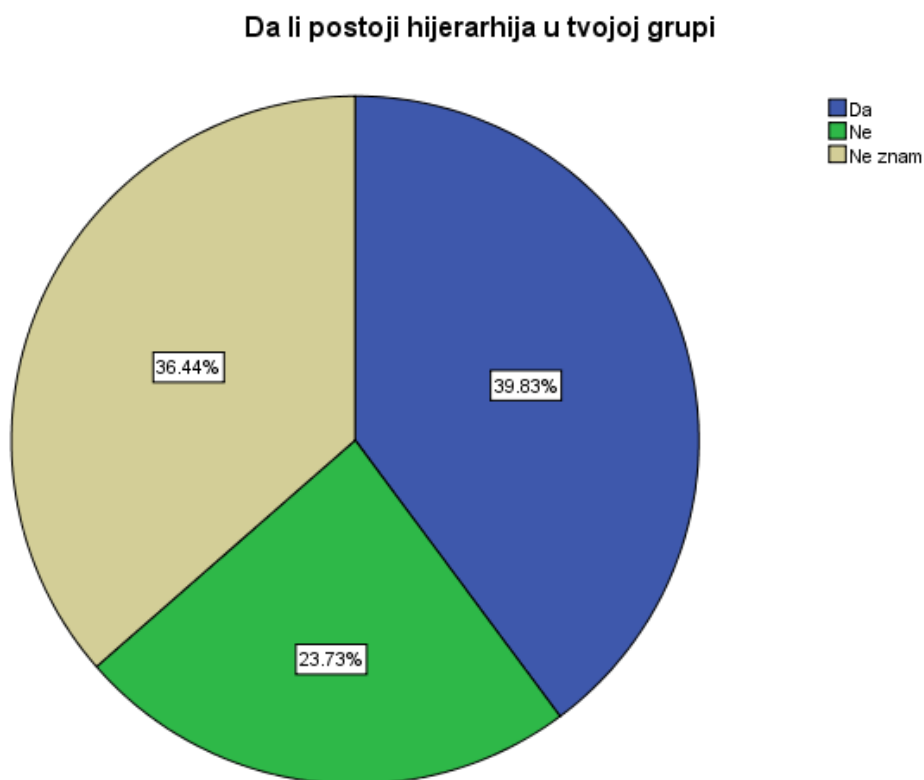
12.2 12.6% situacija u donjem vešu gledalaca,

12.3 dok se u 11% slučajeva dodaju, odnosno dobacuju preko tribina.

13. Više od trećine ispitanih navijača (39.8%) navodi da u njihovim grupama postoji hijerarhija,

13.1 23.7% navodi da ne postoji hijerarhija navijača u grupama kojima oni pripadaju.

13.2 Čak 36.4% ističe da nije sigurno da li ima hijerarhijske strukture unutar grupa čiji su pripadnici.

14. Ispitano je i kakve beneficije potencijalno ili aktuelno navijači mogu da očekuju od učešća u grupi kojoj pripadaju.

14.1 Zapravo, 39% ispitanika navodi da je glavna povlastica dobijanje besplatnih karata.

14.2 54.2% ispitanih navijača ističe da ne koristi bilo kakve povlastice kluba čiji su pripadnici kao navijači.

15. Naravno, ispitano je i kakvi su stavovi i mišljenja navijača o efikasnosti represivnih mera u cilju unapređenja sfere sporta.

15.1 Gotovo trećina ispitanih navijača smatra da represivne mere mogu dovesti do bolje atmosfere na utakmicama.

- 15.2 26.3% ispitanika smatra da represivne mere neće imati dobre efekte,
15.3 dok 37.3% nije sigurno da li bi ovakve mere bile od koristi.

Zaključak

Nasilje među navijačima, kao samo jedan od pojava oblika sveprisutnijeg nasilja, ne predstavlja podjednako veliku opasnost za društvenu zajednicu kao neki drugi oblici nasilja, ali sve češći primeri sa smrtnim posledicama (ubistvo navijača Aleksandra Jaćimovića u Čačku, za koje su izrečene presude, ubistvo navijača *Crvene zvezde* Marka Ivkovića u Istanbulu, navijača Aleksandra Radovića iz Opova pirotehničkim sredstvima i kao eklatantni primer ksenofobije ubistvo Brisa Tatona u Beogradu 2009. godine), velikim brojem povređenih i materijalnom štetom, kao i istorijski kontinuitet ove pojave, predstavljaju svojevrsan izazov za organizovanje i sistematičnije bavljenje ovim bezbednosnim problemom. Ovi primeri se, srećom, ne odnose na događaje u našoj lokalnoj sredini iako su tragični i mogu da se dogode u nekontrolisanim situacijama i u našem bliskom okruženju.

Navijanje i pripadnost navijačkim grupama postaju i moderan način ponašanja, uglavnom mlađih osoba, koje u grupi imaju snažan osećaj pripadnosti i identifikacije sa grupom. Takvo ponašanje se sve češće vezuje za fudbalske navijače, s tim što se sa nasiljem u sportu susrećemo i u drugim sportovima, košarci, rukometu... Na osnovu saznanja iz štampanih i elektronskih medija, najučestalije vesti o nasilju su sa fudbalskih stadiona.

Predlog mera

Zaštita dece i mladih predstavlja jednu od primarnih uloga i obaveza kad je reč o nasilju uopšte, pa je u cilju prevencije nasilja na sportskim terenima u Nišu potrebno sprovesti sledeće.

- Radioničarski rad sa decom osnovnoškolskog uzrasta, i to sa učenicima IV i V razreda osnovnih škola u Nišu. Za ovakvu vrstu rada bile bi adekvatno odabrane teme za rad, kojima bi se proširila njihova saznanja i izgrađivao ispravan vrednosni sistem. (Pored ostalog i fer-plej kao osnovna premisa sportskog kodeksa.)
- Radionice u realizaciji uspešnih sportista.
- Učestalo održavanje sportskih manifestacija u lokalnim sportskim objektima, tzv. balon salama osnovnih i srednjih škola, kako bi se sport približio učenicima na suštinski, odnosno pravi način.
- Navijanje uz učešće deklariranih navijača „Meraklija“.
- Učestalija takmičenja nastavnog kadra sa podrškom učenika, gde bi oni „učili“ šta je pravo navijanje.
- Međuškolska takmičenja učestalog tipa u srednjim i osnovnim školama.
- Organizovanje programa pre, za vreme pauza i poluvremena sa ciljem animiranja navijača i održavanja pažnje na konstruktivan način.
- Emitovanje dokumentarnog video-materijala (snimci ekscenih situacija, nasilja na sportskim terenima i van njih) uz učešće pedagoga, psihologa, odnosno stručnjaka iz stručnih službi škola, koji će na pravi način, uz postignutu interaktivnost sa decom, dati objašnjenje za uzroke i posledice ovakvog ponašanja.

Neophodni su sagledavanje problema i izgradnja Strategije za prevenciju i sprečavanje nasilja na sportskim manifestacijama, čime bi se na stručan i sveobuhvatan način pristupilo rešavanju ove društveno negativne pojave, odnosno problema ekstremizma i huliganizma na sportskim terenima. Jednom ovakvom Strategijom smanjio bi se procenat izgređa na sportskim terenima, a povećao bi se broj lica, navijača koji dolaze na utakmice kako bi navijali za svoj klub, bio on iz njihovog grada ili ne.

Posebno bitnim smatramo činjenicu da Niš sa aspekta lokalnih navijačkih grupa predstavlja povoljnu sredinu za razvijanje preventivnog modela rada sa budućim generacijama navijača, budući da imamo niz pozitivnih akcija navijača „Meraklija“ (sadržajna sadnica, transparenti pre utakmica i tokom njih sa afirmativnim sadržajima...), pa je samim tim opravdanost ovog projekta evidentna.

Literatura

- Prof. dr Dragan Koković, *Društvo, nasilje i sport*
- Prof. dr Dragan Koković, *Doba nasilja i sport*
- Aljoša Mimica, Marija Bogdanović, *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd 2007.
- Dragan Popadić, Dijana Plut, *Projekat Moja škola – škola bez nasilja*, Beograd 2007.
- *Mapa puta do veće bezbednosti u lokalnoj zajednici*, Stalna konferencija gradova i opština i Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2016.
- Biljana Simeunović-Patić, *Istraživanje kriminaliteta maloletnika na teritoriji grada Beograda u periodu 1998–2006*.